

ne izpustili, bi zaimek »sam« kot dodatek k osebkcu ne smel izostati, in to celo iz dveh razlogov: ker je poudarek vprav na osebkcu in ker je povedek v povedniku, ne pa v velelniku. V tem primeru bi se namreč že iz dušeslovnih razlogov moral drugi del zapovedi glasiti: »... kakor ljubiš sam sebe«. Zaimek »sam« kot dodatek k osebkcu bi smel oz. bi celo moral že iz dušeslovnih razlogov izostati le tedaj, ako bi bil povedek v velelniku. Zato je torej pravilno le dr. Breznikovo stališče glede rabe zaimka »sam« v imenovalniku, saj ima svojo dušeslovno osnovo. Prav pa ima dr. Breznik tudi v tem, da mora zaimek »sam« izostati tudi v primeru, ako bi bil poudarek na predmetu, in da bi se v tem primeru morala glasiti božja zapoved o ljubezni: »Bližnjega tako ljubi, kakor ljubiš sebe!«

Raba zaimka »sam« v imenovalniku v božji zapovedi o ljubezni kakor v vseh podobnih primerih je tedaj tudi dušeslovno upravičena, ne samo jezikoslovno. Celó jezikoslovno je le toliko upravičena, kolikor je dušeslovno. Kajti, če bi bila le jezikoslovno upravičena, a ne tudi dušeslovno, bi jo bilo treba brezpogojno popraviti, četudi bi jo utemeljevala stara knjižna in ljudska raba. Samo v tem primeru bi se mogli vdati dr. Fr. Grivcu. A to, da je stara knjižna in ljudska raba pravilna, potrjuje tudi, kako verna podoba človekovega duševnega življenja je jezik in kako pravilna je bila težnja očeta slovenske proze, Matevža Ravnikarja, ki je terjal, naj se naš književni jezik ravna po naši ljudski govorici.

Rado Lenček

Etnografija in šola

Etnologija in etnografija — dve vedi, ki jima je naše stoletje odkazalo posebno pozornost. Iz nekdanj romantičnega iskanja zanimivih narodnih starin sta v manj kot sto letih zrastle v mogočni veji sociologije, si priborili lastne znanstvene metode in danes služijo njih znanstvene ugotovitve že najrazličnejšim praktičnim potrebam (nacionalnim, ekspanzivnim, kolonialnim...). Dočim se območje etnologije razteza na raziskovanje materialne in duhovne kulture vsega človeštva, a še posebno primitivnih narodov, se etnografija omejuje na študij obeh tradicijskih kultur (materialne in duhovne) v ljudskih plasteh že civiliziranih dežel — torej narodov, ki imajo že dvojno kulturno plast: višjo in nižjo.

Dasi je bil pri nas cela desetletja sém čutiti nekak odpor proti znanstvenemu gojenju etnografije, v najnovejšem času etnografsko zanimanje stalno narašča. Naj omenim le to, da smo letos že dobili kar rekordno število knjig in razprav, ki se bavijo z našim narodopisjem. In za novo leto nam naši najboljši poznavalci predmeta pripravljajo temeljito delo o problemih slovenskega narodopisja.

Ne bi bilo prav, da bi ob moderniziranju neke vede, ob novih rezultatih in novih razgledih, ostajal odgovarjajoči predmet, ki se poučuje v šolah, okostnel in neizbolšan. Zlasti bi bilo napak, če bi šola ne izčrpala vsega vzgojnega poslanstva, kot ji ga predmet nudi. Tak primer potrebe nekih reform se nam pokaže ravno pri srednješolskem pouku etnologije in etnografije. Sledeči članek prinaša nekaj misli in predlogov k temu problemu.

Etnografija in univerza.

Geografski položaj našega ozemlja in zgodovinsko prelivanje narodov skozi ta evropsko pomembna vrata sta ustvarila izredno pisan mozaik naše kulture. Taka mednarodna križišča kultur predstavljajo najzanimivejšo stran etnografskega študija. Ta naš položaj pa nam ne nudi samo dovolj možnosti raziskovanja, ampak nam jih celo nalaga kot častno dolžnost. Pomislimo le, kaj bi iz takega gradiva mogli ustvariti veliki narodi, ki se dobro zavedajo poleg lokalnega še narodnopolitičnega evropskega pomena etnografije.

Ne more biti dvoma, da potemtakem že sama važnost predmeta zahteva univerzitetno znanstveno obdelavo etnografije. Če imamo danes diletantizem v stroki, je to le zato, ker narodopis doslej še ni imel opore na univerzi. Nočemo in ne smemo z najstrožjimi merili soditi delo diletantizma. To je pač nujen pojav, začasna rešitev, ki pa ima ravno v tej stroki nemalo zaslug za znanost. Po večini se diletant omejuje le na zbiranje gradiva, zlasti onega, ki njega posebej zanima, zato nikoli ne obseže vsega svojega predmeta. Pa tudi do metode se težko prerine in ne doseže nikoli večjih znanstvenih sintez. Narodopis na univerzi pa zahteva resnega in celega znanstvenega gojenja vede, da obdrži tudi naša prizadevanja na dostojni višini evropske znanosti. Moderno reševanje problemov našega narodopisja je brez dvoma po pričakovanju mednarodnega znanstvenega sveta predvsem naša dolžnost. To že naši sosede pričakujejo od nas. Če tega dela ne opravimo sami, ga bodo oni — v našo škodo.

Naša univerza ima sicer stolico za etnologijo in etnografijo, a se doslej bavi le s prvo. Predavanj iz slovenske etnografije ni. Poleg tega pa je ta institut kot najmlajši institut filozofske fakultete seveda še brez vsega. Ne samo brez prostorov, strokovne knjižnice..., celo brez profesorja je. Vse delo, ki ga opravljajo kandidati za izpite iz etnografije, je plod lastnega brskanja, iskanja, brez napotkov in metodične pomoči učiteljev. Treba nam je torej v prvi vrsti učitelja, ki si bo s svojimi slušatelji zgradil znanstveno šolo.

Danes se etnografija na univerzi ne more spraviti na noge še zato, ker je premalenkostno število slušateljev na tem oddelku. Gre pač za skupino, ki nima realne možnosti zaposlitve. Z uvedbo etnografije v srednjo šolo pa bi se rešilo tudi to vprašanje — znanosti le v korist. Poglobil bi se študij, bila bi omogočena znanstvena specializacija, in končno bi etnografija nastopila pot, ki vodi do izpopolnitve vsake znanosti.

Etnografija in srednja šola.

Srednja šola, ki daje narodu največ izobraženstva, mora biti v prvi vrsti narodna šola, ki bo vcepila doraščajočemu izobražencu zavest večnih vrednot slovenske narodne kulture, ki nas Slovence častno vključujejo v krog splošno človeških prizadevanj za vse dobro, resnično in lepo. Iskati bo treba in izbirati momente, ki karakterizirajo, individualizirajo našo narodno kulturo, da je tako bolj poudarjeno poslanstvo našega naroda. Na drugi strani pa bo treba zopet iskati momente, ki družijo našo kulturo z drugimi narodi, zlasti slovanskimi. Reforme v tem smislu so potrebni vsi predmeti. Skratka: naša nova šola mora dobiti narodni, slovenski značaj.

V takem pozitivnem narodnem pouku in vzgoji pa more ravno študij ljudske kulture, etnografije, postati tako odločujoč činitelj, da ga narodni pedagog ne sme prezreti. Naj opozorim le na nekatere geografske, historične momente in naj pustim ob strani lingvistične, literarne, umetniške in druge. Koliko prilike ima profesor, da pokaže edinstvenost položaja našega ozemlja, na katerem moremo odkriti cele geološke sklade najrazličnejših tokov ljudskih kultur. Historično: naj se dalj časa zadrži pri razlagi slovanskega praveka, naj pokaže,

kako se je zraščala, razvijala naša ljudska kultura. — In nato ta kultura, ta pisana tradicija sama zase! Poznanje naših ljudskih izročil nujno vodi k ljubezni do naše narodne duše, do naroda. Pred našo mladino naj vstanejo naši predniki, vsa mogočna množica starih očetov, ki jih zgodovina ni sprejela v svoje imenike, vsi veseli in žalostni trenutki njih življenja, vse njih reve, napori in žrtve. Oživi naj zgodovina, v kateri je bil protagonist naš kmet sam: zgodovina njegovih delavnikov in praznikov, železnih vsakdanjih navad in običajev, iger in petja, pripovedi in verovanj. Vsa ta zgodovina naše tradicionalnosti, nepretrganost slovenskega ustnega izročila, priklepa tisočletno življenje našega človeka na to zemljo in kaže vso mogočnost našega sorodstva. Etnografija je ona zlata vez, ki od srca do srca plete skrivnostno zavest, da smo vsi otroci enega, slovenskega naroda.

Poleg vsega tega etnografskega gradiva pa moramo ravno v okviru etnografije rešiti še vprašanje o izvoru slovenske višje narodne kulturne tradicije, o njenih posebnostih in smereh, ki določajo poslanstvo našega naroda v svetu.

Srednja šola ne sme več voditi v odmišljeno neživljenjsko znanost. Ne-prestano mora biti v stiku z onim živim življenjem, ki je nosilec naših najosnovnejših teženj po ohranitvi. Dasi nimamo Slovenci vseh temeljnih pogojev za razvitje agrarizma na naši zemlji, vendar zahteva naša narodnostna politika, da postavimo vse naše življenje na kmečko osnovo. Kmet, vezan na zemljo, je osnovni sloj slovenskega naroda. Zato naj bo tudi naša šola v živem stiku z našim podeželjem, da ne loči umetno, kar se ločiti ne sme. Srednja šola mora opozarjati in voditi k razumevanju problemov našega malega človeka, vzgajati k ljubezni do rodne grude, vzbujati željo po življenju na deželi, vzbujati v rastočem izobražencu čut odgovornosti, hvaležnosti in dolžnosti, ki jih ima do svojega naroda. Če je naš izobraženec nosilec slovenske misli, naj se zaveda, da je slovenski kmečki sloj ona osnova, brez katere se naš narod utopi v številčno močnejšem sosodstvu.

Tudi v tej smeri naše srednješolske vzgoje je etnografija nenadomestljiva. Le pouk etnografije kot predmeta zase more opozoriti na vse ono, kar pričakujemo od take narodne vzgoje. Izobraženec, ki pozna dela svojega ljudstva, njegovo dosedanje usodo, njegova pričakovanja, moči in sposobnosti, — ta bo ljubil svoj narod.

Jugoslovanski šolski sistem ni mogel izpeljati etnografskega pouka v onem obsegu, kot bi bilo treba, da bi dosegal svoj narodnovzgojni namen. Imeli smo sicer v sedmem razredu gimnazije tedensko po dve uri pouka etnologije in etnografije, za kateri pa je učni program predpisoval, da ju je treba »shvatiti kao deo geografije i nadovezati na ranije proučeno« (v geografiji). Etnologija je pa hkrati kot močnejše zastopana polovica predmeta zaobsegla predvsem le kulture primitivnih narodov in postala nositeljica ideje človečanstva pri pouku predmeta. Našo najvišjo kulturo je bila treba izvajati iz preteklosti s paralelami, ki nam jih nudi opazovanje primitivcev. »Sprovođeci dosledno i do kraja taj princip kroz sva etnološka proučavanja, predmet postaje vrlo zanimljiv, a pogledi na čovekov život na zemlji jasni.« (Programi i metodska uputstva.) To je vse, kar je predpisoval jugoslovanski učni program o pouku etnologije in etnografije. Temu primeren je bil tudi Erdeljanovičev učbenik: le etnologija primitivnih narodov in k njej ob koncu pritegnjeno zelo revno južnoslovansko gradivo, žal, še to za Slovence preveč nepravilno odmerjeno. Glavni vzgojni poudarek je bil speljan v napačno strujo: namesto da bi poživljal narodnostno misel, se je izgubljal v človečanstvo. Vso knjigo pa je Erdeljanović zabelil še s svojim materialističnim svetovnim nazorom in je na ta način že samo s tem zbijal tla vsakemu moralnemu nacionalizmu.

Dejansko torej pouka etnografije jugoslovanska gimnazija ni poznala. Zato bi bila uvedba etnografije poleg etnologije kot učni predmet novost. Stavi se

nam vprašanje: ali se ne bi dalo novemu predmetu ogniti na ta način, da bi se etnografsko gradivo v večji meri upoštevalo pri pouku drugih predmetov, ki se ga dotikajo?

Marsikak profesor je že doslej sam pri svojem predmetu opozarjal na narodopisno gradivo. Hvale vredno, toda ne zadostno.

Druga možnost, da bi učni načrt predvideval naslonitev narodopisja na že obstoječe predmete, bi le polovično rešila vprašanje. Profesor ima n. pr. pri pouku jezika, literature, zemljepisa, zgodovine, petja, risanja, umetnosti, prilike več kot dovolj, da bi upošteval odgovarjajoče etnografsko gradivo (delo bi mu olajšali v tem smislu urejeni učbeniki), toda končno bi bil še vedno prepuščen etnografski pouk le dobri volji predmetnega profesorja. Tega pa čisto že sama predmetova snov v teku šolskega leta preveč zaposli, da mu še zanjo zmanjka časa. Tako bi etnografijo zopet samo odrivali in bi bila poučevana le na papirju. In če bi se vse to vendar kje dalo realizirati, bi predmet etnografije, kot si ga zamišljam, še daleč ne bil izčrpan, zakaj ono glavno o »živi etnografiji« (glej spodaj) bi še vedno izpadlo. Pač pa bi v to smer morale biti usmerjene reforme odgovarjajočih predmetov v nižji gimnaziji.

Popolnoma zadovoljiva rešitev je le, da se etnografija uvede v srednjo šolo kot samostojen predmet. Profesor, ki bo dobil na univerzi zadostno izobrazbo v tej stroki, bo realiziral ta pouk. Učbeniki, ki nam jih bodo dali strokovnjaki, bodo v sliki in besedi zaobsegli vse etnografsko gradivo, razvrščeno pod skupnimi vidiki naše narodne tradicije, ne pa po snoveh šolskih predmetov.

Nov učni predmet etnografije naj bi se uvedel v peti in šesti razred, teden-sko po dve učni uri. Učni načrt za ta predmet naj predvideva za prvi semester petega razreda osnovne pojme etnologije, vse ostalo naj bo posvečeno naši predzgodovinski, zgodovinski in živi etnografiji. Še posebno v šestem razredu naj bo slovenska etnografija središče vsega zanimanja. Dijaki naj tudi aktivno sodelujejo z referati. V posebno pomoč profesorju morejo biti dijaki, doma s kmetov. Pri vsem pouku predmeta pa naj ne bo glavni cilj enciklopedično znanje, ampak vzbuditev zanimanja in ljubezni do predmeta in do naroda.

Pouk etnografije naj se nadaljuje v sedmem in osmem razredu v seminarju. To naj bi bila nadaljevalna šola narodopisja v okviru starega narodnovzgojnega seminarja. Sodeluje naj še profesor za etnografijo, ki naj usmerja etnografski študij seminaristov. Pri tem delu naj se upošteva zlasti najbližji okoliš kmet-skega ljudstva, kjer naj dijaki, zlasti domačini, po profesorjevih navodilih nabirajo gradivo iz samega prvega vira. Profesor naj organizira etnografski šolski muzej, ki ga uporablja pri pouku. Seminaristi vodijo seminarsko knjigo. Vanjo vpisujejo poročila o delu in nabrani material. Knjiga naj se hrani v šolskem etnografskem muzeju in naj bo dostopna tudi drugim, ki se za stvar zanimajo. Ves pouk in delo v seminarju naj spremljajo posebne šolske ekskurzije.

Taka reforma: uvedba etnografije v nekatere razrede višje srednje šole, bi nemalo pripomogla k temu, da pričnejo naše izobraževalnice dajati sloven-skemu narodu nov tip inteligenta, ki bo živel v najtesnejši zvezi z ljudstvom in ki bo ustvaril zdravo razmerje med kulturniki in narodom.

Etnografija in učiteljske šole.

O potrebi, da se uvede etnografija v učiteljske šole, se je pri nas že govorilo in danes ne more biti več vprašanja, ali je ta reforma potrebna ali ne. Že samo dejstvo, da je učitelj na deželi v stalnem stiku z življenjem našega kmeta, dovolj kriči po nujnosti, da izobraženec ono ljudstvo, med katerim hoče živeti, pozna in ljubi. Pa tudi učiteljevo šolsko delo zahteva natančnega poznanja

kulturnih, socialnih in gospodarskih razmer, v katerih žive kmečki otroci in od katerih zavisi njih duševna rast.

Učitelj mora namreč res biti narodni učitelj. V njegovih rokah je vsa mladina onega sloja, ki je nosilec naše narodnosti. In ali ni tudi on odgovoren za to, če se kmečka mladina že po nekaj razredih šole svojemu narodu odtuja, če se svoje tradicije sramuje in komaj čaka, da se odzove klicu divjega mestnega življenja? Zato pa mora biti narodni učitelj zdravnik, ki ima najlepšo priložnost, da zdravi to nevarno narodno rano že pri samih koreninah. Učitelji pa so lahko še več: lahko so novi gradbeniki, nosilci »novega duha« narodnega izročila na naše podeželje. Naše tradicije še niso odmrle, naša stara narodna kultura še vedno živi, je še vedno v svojem razvoju in pred seboj imamo vir, ki še dolgo ne bo usahnil. Pretresimo vse to še živo in na pol živo bogastvo, pa se hitro in z veseljem oklenimo sistematičnega oživljanja vseh onih vrednot, ki morejo nuditi slovenskemu človeku zdravo in varno oporo v boju z nemoralnim materializmom.

Tu se nudi učitelju narodnovzgojno delo v najvzvišenejšem pomenu besede. V privatnem življenju na kmetih, še bolj pa v šoli od predmeta do predmeta, mu ne bo težko vzbuditi zanimanja za vse tisto, kar je že po svojem tonu blizu našemu človeku. To zanimanje bo rodilo ljubezen in slednjič ponos. Naj se naš kmet ne sramuje svojih izročil! Ponosen mora biti na stvari, ki se jim čudijo tujci. In končno: po vzgojitvi novih generacij naj pride ravno po otrocih do preloma v tradiciji. Ne več »mrtvega« ali »umirajočega« izročila — »živo tradicijo« hočemo, ki ji naj bi bilo središčno gibalno ravno naše učiteljstvo.

Po tej poti pa bomo brez dvoma prišli tudi še do novega etnografskega gradiva. Poleg duhovnika je ravno učitelj prvi poklican, da zbira in opisuje material, s katerim je že po svojem stanu v neprestanem stiku. Zato naj bi se tudi pri nas uvedle šolske narodopisne kronike, kamor bi se zapisovalo to gradivo, šolski narodopisni muzeji, kjer bi se hranili vsi starejši spomeniki. Oboje naj bi nadzirala pristojna šolska oblast.

Uspeh tega dela pa zavisi le od tega, kakšno etnografsko izobrazbo bo prejel učiteljski kandidat na svoji šoli in koliko mu bo ta znala vzgojiti ljubezni in goreče navdušenosti za tako idealno narodnovzgojno delo. Brez etnografije tu ne bo več šlo. Uvede naj se kot predmet v prve tri letnike; poslednji dve leti naj se delo nadaljuje v posebnem etnografskem seminarju (gl. goril!). V njem naj si kandidati pridobije metodo za narodnopisno delo (za obe smeri osnovne šole: mestno in podeželsko).

Od drugih šol, na katerih naj bi se v odgovarjajočih predmetih obračala pozornosti na narodnopisno stran predmeta, naj omenim še meščanske šole. Brez dvoma je ta nosilka znanja v najširše ljudske plasti, zlasti pa v one, ki so na pol še privezane na zemljo, na pol pa že na mesto. Ravno zato pa smemo zahtevati od nje, da združi svoje civilizatorično poslanstvo z narodnovzgojnim. Sestavni del narodne vzgoje pa naj bo tudi narodopisje, še zlasti na meščanskih šolah kmetijske in obrtne smeri. Načrtno delo v tej smeri bi vodilo na osnovni kot na meščanski šoli, ki je njeno naravno nadaljevanje, k uresničitvi »žive tradicije«.

*

Še nekaj primerov, kako znajo etnografijo upoštevati naši sosedi. Hrvati so že v Jugoslaviji uvedli etnografijo v večjem obsegu v gimnazijo in na učiteljske. Na Madžarskem morajo že davno vsi slušatelji univerze, tudi teologi, poslušati nekaj semestrov predavanja iz narodopisja. V Nemčiji pa je postala etnografija sploh ena najbolj gojenih ved na univerzah, a obenem glavni predmet na gimnazijah in sorodnih šolah. V novem romantičnem žaru nacionalizma

prežarjeni evropski narodi spoznavajo v vsem bogastvu lastne ljudske tradicije svojo notranjo podobo in svoje posebno poslanstvo.

Končam. Želja nas vseh je, da vzgojimo zdrav in močan narod, privezan na našo zemljo, da premostimo prepade, ki so se pokazali med kmetom in izobražencem, da zagotovimo slovenskemu narodu lepše in boljše življenje. Mislim, da mi je uspelo pokazati narodnovzgojno poslanstvo etnografije, kot ga more vršiti med našo mladino. Zakaj etnografija še daleč ni veda, ki bi se izživljala sama v sebi. Naša veda more biti v pravem pomenu besede »vez naroda, temelj domovine in kažipot k boljšemu človečanstvu« (Saintyves).

Dr. France Ambrožič

Didaktične in metodične pripombe k Pogačnikovemu verouku VI.

II.

Kako se Pogačnikov Verouk VI približuje tem vzorom sodobne veroučne knjige?

Po učnem načrtu predpisano tvarino podaja v osemindvajsetih učnih enotah. Nekako toliko ur dejansko pride na razlago teh resnic. Čudno pa je, zakaj te enote niso zaznamovane z zaporednimi številkami preko vse knjige. Kakšen pomen naj ima, ko jih sedaj knjiga šteje samo v okviru posameznih poglavij? Vsako enoto je — z nekaterimi izjemami — mogoče obdelati v eni uri. Tako zaokroženo podajanje učne tvarine prinaša mnogostransko korist. Pisatelja varuje, da se prekomerno ne razpisuje pri kaki priljubljeni snovi, učitelju olajšuje predelavo tvarine v določenem času, predvsem pa koristi učencu, za katerega je knjiga pisana. V didaktičnih enotah podane resnice najlaže obnavlja doma in si jih smiselno osvaja.

Kako so zgrajene učne enote?

Vsaka se začne z dvema ali s tremi uvodnimi kratkimi odstavki. V katehetiki jim pravimo uvodna stopinja v katehezo ali priprava. Z njo skuša pisatelj novo tvarino navezati na že znane resnice, vzbuditi zanjo zanimanje ali poudariti njeno važnost.

Učne enote so nato razdeljene v tri do šest miselnih skupin (enot), ki jih uvajajo krepko tiskani podnaslovi. Doslej običajne zgolj številke pred važnejšimi odstavki samo opozore na novo misel. Naslovi pa že na prvi pogled povedo glavno vsebino sledečih odstavkov in dajejo jedrnat pregled preko vse učne enote. Za dijaka so zato dragocen pripomoček pri učenju.

Najlepše so obdelani podnaslovi, ki ne navajajo slovesnih izjav cerkvenega učiteljstva. Ti najbolje odgovarjajo psihologiji dijaka.

Pri mnogih pa moti način njihove zgradbe. Iz začetne katehetične metode naenkrat pridemo v teološki traktat: dokazovanje napovedane resnice z izjavami cerkvenega učiteljstva, s stavki iz sv. pisma in iz izročila; včasih so dodani še umski razlogi. Čemu iz podnaslovov delati teološke teze in jih teološko obravnavati? Saj niso namenjeni teologu, da mu nudijo strokovno znanje, ampak dijaku, ki naj mu poglobijo versko znanje in obenem ogrejejo voljo in srce za verske resnice. Ali ima kakšen pomen v gimnazijski učni knjigi teološki postopek z izjavami cerkvenega učiteljstva na prvem mestu?

Ali naj se dijak na pamet uči te težke, zgoščene formulacije verskega nauka; na pamet uči, kdaj so bile izrečene? To bi bilo potrebno kvečjemu za teologa, za dogemskega zgodovinarja. Za dijaka je vse to samo zgodovina. V najkrajšem